BOSHLANG‘ICH SINF O‘QUVCHILARIDA AXBOROT-INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING TARBIYAVIY AHAMIYATI BUGUNGI DOLZARB MUAMMO SIFATIDA

Xolbayeva Mashhura Abdumannon qizi
Termiz davlat pedagogika instituti

Annotatsiya. *Ushbu maqolada boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini tarbiyalash jarayonida axborot-innovatsion texnologiyalardan foydalanishning pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Shuningdek, raqamli muhitda ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirish, yuzaga keladigan xavflarni tahlil qilish va o‘qituvchi hamda oila hamkorligini kuchaytirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *boshlang‘ich ta’lim, axborot-innovatsion texnologiyalar, tarbiyaviy ahamiyat, raqamli muhit, axloqiy tarbiya, axborot xavfsizligi, o‘qituvchi va oila hamkorligi.*

Annotation. *This article examines how information and innovation technologies can help raise and instill moral values in primary school pupils. It explains that for children in the digital age, technology is both an educational tool and a way to build character.*

Key words: *primary education, information and innovation technologies, educational significance, digital environment, moral education, information security, teacher–parent cooperation*

Аннотация. *Эта статья рассматривает, как информационные и инновационные технологии могут помочь в формировании и привитии морально-нравственных ценностей у учащихся начальных классов. В ней объясняется, что для детей цифровой эпохи технологии являются как образовательным инструментом, так и способом формирования характера.*

Ключевые слова: *начальное образование, информационные и инновационные технологии, образовательное значение, цифровая среда, информационная безопасность, сотрудничество учителя и родителей.*

KIRISH

Bugungi kunda jamiyat hayotining barcha sohalari kabi ta’lim tizimi ham tezkor raqamlashtirish sharoitida rivojlanmoqda. Bolalar maktabga kelganidayoq planshet, smartfon va internet bilan tanish bo‘lib, axborot oqimi ularning

dunyoqarashiga o‘qituvchi va ota-onadan ancha oldin ta’sir ko‘rsata boshlaydi. Prenskiy bunday avlodni «raqamli tug‘ilganlar» deb atagan va ularning fikrlash uslubi avvalgi avlodlardan farq qilishini qayd etgan [1]. Shu bois boshlang‘ich sinf o‘qituvchisining vazifasi faqat bilim berish bilan cheklanmay, texnologiyalar olamida bolaga to‘g‘ri yo‘nalish ko‘rsatishdan iborat bo‘lib bormoqda.

Kichik maktab yoshi shaxsning axloqiy qarashlari, odob me’yorlari va o‘quv faoliyatiga munosabati poydevori quriladigan davr hisoblanadi. Aynan shu bosqichda axborot-innovatsion texnologiyalardan pedagogik jihatdan asoslangan tarzda foydalanish tarbiya samaradorligini oshirishi mumkin. Aks holda, nazoratsiz qolgan raqamli muhit bolada qiziqarli, ammo zararli kontentga moyillik, real muloqotdan uzoqlashish va diqqatning tarqoqligi kabi holatlarni keltirib chiqaradi. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonunida ham ta’lim jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish va ularni tarbiyaviy maqsadlarga xizmat qildirish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [2]. Mazkur maqolaning maqsadi boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axborot-innovatsion texnologiyalardan foydalanishning tarbiyaviy ahamiyatini ochib berish va bu boradagi dolzarb muammolarni aniqlashdan iborat.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tadqiqot jarayonida ilmiy-pedagogik adabiyotlar tahlil qilindi, boshlang‘ich sinf o‘qituvchilarining ish tajribasi umumlashtirildi va raqamli vositalarning o‘quvchilar xulq-atvoriga ta’siri kuzatildi. Tahlil shuni ko‘rsatdiki, axborot-innovatsion texnologiyalarning tarbiyaviy ahamiyati bir necha yo‘nalishda namoyon bo‘ladi.

Birinchidan, texnologiyalar o‘quvchining o‘quv faoliyatiga bo‘lgan ichki qiziqishini uyg‘otadi. Animatsiya, interaktiv topshiriq va o‘quv o‘yinlari mavzuni bola uchun tushunarli va jonli qiladi. Mayerning multimedia orqali o‘qitish nazariyasiga ko‘ra, so‘z va tasvir uyg‘unlashganda material chuqurroq o‘zlashtiriladi [3]. Qiziqish uyg‘ongan joyda esa mas’uliyat, tartiblilik va topshiriqni oxiriga yetkazish odati shakllanadi. Bu mehnatsevarlik va intizom tarbiyasining muhim shartidir.

Ikkinchidan, axborot texnologiyalari ma’naviy-axloqiy tarbiya imkoniyatlarini kengaytiradi. Ertaklar, xalq maqollari, mashhur allomalar hayotiga oid multfilm va slaydlar bolada Vatanga muhabbat, kattalarga hurmat, do‘stlik va halollik kabi fazilatlarni ta’sirchan tarzda singdiradi. Bandura ta’kidlaganidek, bola xulqni ko‘p hollarda kuzatish va namuna olish orqali egallaydi [4]. Shuning uchun ekrandagi qahramonlarning obrazi, o‘qituvchi tanlagan kontentning mazmuni bolaning xulqiga bevosita ta’sir qiladi.

Uchinchidan, texnologiyalar hamkorlik va muloqot madaniyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Guruh bo‘lib taqdimot tayyorlash, umumiy loyiha ustida ishlash, tengdoshining fikrini tinglash va o‘z fikrini asoslash jarayonida o‘quvchilar jamoada ishlashni o‘rganadi. Vygotskiyning yaqin rivojlanish zonasi g‘oyasiga muvofiq, bola o‘qituvchi yoki tengdoshi bilan hamkorlikda yakka o‘zi eplay olmaydigan vazifani bajara oladi [5]. Raqamli vositalar bunday hamkorlik uchun qulay muhit yaratadi.

To‘rtinchidan, axborot madaniyati va xavfsizligi tarbiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Livingston bolalarning internetdan foydalanishi ularga keng imkoniyat bilan birga xavf-xatarlarni ham keltirishini ko‘rsatgan [6]. Boshlang‘ich sinfdayoq o‘quvchiga shaxsiy ma’lumotlarni begonalarga bermaslik, ishonchsiz manbalarga tanqidiy qarash, noma’qul saytlardan o‘zini tiyish va ekran oldida o‘tkaziladigan vaqtni me’yorlashni o‘rgatish zarur. Bu tarbiya bolaning kelajakdagi axborot muhitida ongli va mas’uliyatli fuqaro bo‘lishiga asos bo‘ladi.

Shu bilan birga, amaliyotda bir qator muammolar ham kuzatiladi. Ularning asosiylari: raqamli vositalardan me’yoridan ortiq foydalanish natijasida bolaning jismoniy faolligi va jonli muloqoti kamayishi; o‘quv kontentining sifatsizligi va yosh xususiyatlariga mos kelmasligi; ayrim o‘qituvchilarning axborot-innovatsion kompetensiyasi yetarli emasligi; ota-onalar tomonidan nazoratning sustligi. Yo‘ldoshev va Usmonov pedagogik texnologiyaning samaradorligi uning bola shaxsiga yo‘naltirilganligi va aniq maqsadga bo‘ysunishi bilan belgilanishini ta’kidlaydi [7]. Demak, texnologiya o‘z-o‘zidan tarbiya bermaydi, uning natijasi pedagogning tanlovi va rejalashtirishiga bog‘liq.

Kuzatishlar asosida quyidagi amaliy tavsiyalarni ilgari surish mumkin: dars va tarbiya soatlarida raqamli vositalardan qisqa, maqsadli va o‘quvchi yoshiga mos hajmda foydalanish; kontentni o‘qituvchi oldindan tanlab, uning tarbiyaviy mazmunini tekshirish; texnologiyalarni jonli suhbat, o‘yin va jismoniy faollik bilan uyg‘unlashtirish; ota-onalar bilan hamkorlikda uy sharoitida ekran vaqtini belgilash; o‘qituvchilarning malakasini muntazam oshirib borish.

XULOSA

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida axborot-innovatsion texnologiyalardan foydalanish to‘g‘ri tashkil etilganda o‘quv motivatsiyasini oshiradi, ma’naviy-axloqiy qadriyatlarni singdirishga yordam beradi, hamkorlik ko‘nikmalarini rivojlantiradi va axborot madaniyatini shakllantiradi. Shu bilan birga, nazoratsiz va tizimsiz foydalanish bolaning sog‘lig‘i, muloqot madaniyati va axloqiy rivojlanishiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin.

Shuning uchun texnologiyalarni tarbiya jarayonining o‘rnini bosuvchi emas, uni boyituvchi vosita sifatida qarash lozim. Muammoni hal etishda o‘qituvchining kasbiy tayyorgarligi, ta’lim muassasasi va oila hamkorligi hamda sifatli, yosh xususiyatlariga mos raqamli kontent asosiy omillar hisoblanadi. Kelgusida bu yo‘nalishda o‘quvchilarning axborot madaniyatini baholash mezonlarini ishlab chiqish va tajriba-sinov ishlarini kengaytirish maqsadga muvofiq.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Prensky M. Digital Natives, Digital Immigrants // On the Horizon. — 2001. — Vol. 9, № 5. — P. 1–6. DOI: 10.1108/10748120110424816.
2. O‘zbekiston Respublikasi. «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonun: O‘RQ-637-son. — 2020-yil 23-sentabr.
3. Mayer R. E. Multimedia Learning. — 2nd ed. — Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
4. Bandura A. Social Learning Theory. — Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1977.
5. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
6. Livingstone S. Children and the Internet. — Cambridge: Polity Press, 2009.
7. Yo‘ldoshev J. G., Usmonov S. A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2004.